

משרד החינוך והתרבות - המחלקה לתרבות תורנית

ג ל י ו נ ו ת ל ע י ו ן ב פ ר ש ת ה ש ב ר ע
בעריכת נחמה לינרביץ
שנת העשרים ושמונה

ראה (תשכ"ט)

י"ד א-כ"א

מאכלות אסורים

א. שאלות כלליות בעניני טומאה ומאכלות אסורים.

1- יחזקאל קאופמן תולדות התנועה הישראלית כרך ראשון ספר שני עמוד 40:

... הטומאה היא לפי תפיסת כל האמונות האליליות כח מזיק, גורם רעה ומחלה לבני אדם וגם כח אויב ומסוכן לאלוהות, לקדושה. הטומאה נובעת ממקור הכוחות הרעים הנלחמים בכוחות הטוב, באל ובאדם. (הטומאה כרוכה בכוחות המות, המחלות, החושך, בעולם הרוחות הרעות החותרות להשחית אל ואדם. הטומאה מדומה כשפע רע ומסוכן השופע ודבק באדם ועשוי להזיק לו... ממין זה הן כל הטומאות שאנו מוצאים אצל כל העמים האליליים על פני האדמה... כאלה הטומאות בבעלי חיים ידועים, טומאת מאכלות ידועים וכו' - כולן מסוכנות ומזיקות. הסכנה גלומה בעצמים הסמאים עצמם ומי שאיבד גזר בהם הוא ניזוק. הסורים האמינו, שהאוכל מיני דגים אסורים לוקה במכות ובנגעים. המצרים האמינו שהשומה חלב חזיר לוקה בצרעת, כי החזיר סמא, מפני שהוא מזדווג בשעת לקוי לבנה, שהיא שעה של התגברות הכוחות הדמוניים... לפי אמונות הפרסים כל הטומאות כולן יצירות אהורמין ורוחותיו הרעות. אמונות דומות לאלו אנו מוצאים בכל העולם האלילי.

שם עמוד 539-540:

במקרא הטומאה אינה סכנה... חדלה להיות רשות של כח דמוני, אהורמיני, ואין כל טחח של כחות בין רשות הקדושה ובין רשות הטומאה. במקרא אין הטומאה סופיעה ככח כלל, היא רק מצב... אין הטומאה נחשבת למקור סכנה... לטומאה סמם אין לחשוב את בעלי החי "טמאים".

שם עמוד 545:

כשם שאין אנו מוצאים בטומאות שום זכר לסכנה הנובעת מן הטומאה עצמה, כך אין אנו מוצאים באסורי מאכלות שום זכר לדבר, שיש סכנה בטומאת המאכלים עצמם... בעלי-חי האסורים, אסורים מפני שהם "תועבה" ו"שקץ", אבל אין שום אסור נחשב כסעון כח מזיק מגי, דימוני או כח מזיק בכלל.

כרך שני, ספר שני 57-455:

כל עם ישראל כולו מצווה להיות קדוש ולהשמר מן הטומאה. לקדש עצמו במעשים ולהדיר עצמו מדברים שיש בהם "טומאה" - למען יהיה (שמות י"ט) "ממלכת כהנים וגוי קדוש". ישראל מצווים ועומדים להתקדש במשמרת ברית ה', בקיום החוקים והמצוות, בצדק וברחמים, בפרישה מזנות ועריות, מכשוף ונחש... אסור לישראל לאכול "תועבה".

אולם המפעל המכריע של האמונה הישראלית היה: בטול האמונה ברשות הטומאה אהורמינית. עם בטול האמונה בעצמאות האלוהית של הרע, בטלה האמונה בעצמאות האלוהית של הטומאה.

ובזה נבדלת האמונה הישראלית, ביטודה מכל אמונה אלילית.

(1) נסה להוכיח את דבריו - ביחוד המסומנים בקו - באמצעות פסוקים ובסוים מן התורה, ביחוד מפרקנו.

(2) יש המסתמכים להוכחת דבריו על שמות כ"ג ה'. כיצד?

(3) למה כתב קאופמן: בעלי החי "הטמאים" במרכאות?

2- עקירת יצחק פרשת שמיני:

והראוי שגדע, כי לא לעבין בריאות הגוף וחוליו באסורו אלו המאכלות כמו שכחנו קצת, חלילה! שאם כן נחטטה מדרגת התורה האלוהית מהיותה במדרגת ספר קטן מספרי הרפואות הקצרים בדבריהם ומעמם, וזה מגונה! מלבד שכבר אפשר לתקן אותם במיני טבולים או הרכבות בהם יתבטל כח ההיזק הוא כמו שמבטלין כח הסמים העמיתים אשר מהם געשו התרופות כולט, ואם כן לא ישאר האסור על עמדו, ותיעשה התורה פלסטר. גם שהגויים הבלתי בשמרים אוכלי בשר החזיר ושאר הבהמות והעופות והדגים הטמאים, הגה ראינו שהם חיים על הבריאות ואין עיף ואין כושל בהם לזאת הסבה. אמנם מה שנאסרו לנו הוא לעבין חולאי הגפש ובריאותה, כי הם מתועבים ומשוקצים ומזיקים אל הנפש המסכלת ומולידים בה האסימות ורוע המזג וקלקול המאורות,

ומגרישים הסהרה והקדושה ממנה, שעליו בקש דוד (תהלים נ"א) "ורוח קדשך אל תקח ממני", ואמר (שם): "לב, טהור ברא לי ורוח נכון חזק בקרבי". ולזה נקראו בתורה המאכלות האסורות והמותרות בשם טומאה וטהרה...

טו"ל "המשתדל": ... יהיה כל אחד מישראל מובדל בחוקים ותורות כן האומות-העולם ולא ילמד ממעשה האומות וידבק תמיד באלוקי אבותיו "והתקדשתם והייתם קדושים כי קדוש אני". אך כלבו הטעם הזה התלוי בזמנים ובמקומות (שאם היו כל אנשי העולם מאמינים בא-ל יחיד ושומרים משפטים ישרים - לא היתה ההפרשה הזאת צריכה), הנה רבוי המצוות והחוקים הוא מועיל בכל מקום ובכל זמן לתקן המדות וזה משני צדדים: (1) כי המצוות האלו הן שאדם שומר, הרי הן מזכירות אותו בכל שעה את הא-ל אשר צוה המצוות ההן, וזכרון האל והשגחתו... כל זה מתג ורסן העוצר ומונע התאוות מהתגבר על האדם וקובע בלבו יראת האלוהים לבלתי יחטא. (2) כי אין תחבולה לאדם להתגבר על יצרו ולמשול ברוחו, אלא בהרגילו את עצמו לפרוש מן ההנאות ולסבות הצער והדחק וכטעם (איכה ג) "טוב לגבר כי ישא עול בנעוריו", והפילוסוף *Epictetus* אמר: אם ישים אדם שתי מילות אלה על לבו, בטוח הוא שלא יחטא, - ואלו הן: "סבול ופרוש" *surtine et abstine* = סבול הצער ופרוש מן התענוג. והנה רבוי המצוות והחוקים מרגיל האדם למשול ברוחו ולסבול ולפרוש. (1) מה הן טענות בעל העקידה נגד הדעה שטעם האיסורים הוא בריאות הגוף? (2) מה ההבדל העקרוני בין טעמו הטני של שד"ל לכל הטעמים האחרים שניתנו לאסורי מאכלות?

ב. י"א - כל צפור טהורה תאכלו
י"ב - וזה אשר לא תאכלו מהם: הנשר והפרס והעזניה...

1- **רש"י** ד"ה כל צפור טהורה תאכלו. להתיר משולחת שבמצורע. מה קשה לו?

2- **רש"י** ד"ה וזה אשר לא תאכלו מהם. לאסור את השחוטת. (להבנת דבריו עיין ויקרא י"ד פס' ד-ז)
x (א) מה קשה לו?
(ב) והקטן בגמרא: ושמא הוא להיפך: "כל צפור טהורה תאכלו" - לרבות השחוטת, "וזה אשר לא תאכלו מהם" - לרבות המשולחת?
xx הסבר שאין הפירוש יכול להיות כך!

ג. כ"ב כל עוף טהור תאכלו

רש"י ד"ה כל עוף טהור תאכלו
ולא את הטמא, בא ליתן עשה על לא תעשה. וכן בבהמה (לעיל פ' ו') אותה תאכלו ולא בהמה טמאה. ולא הבא מכלל עשה - עשה. לעבור עליהם בעשה ולא תעשה.
(1) למה פתח רש"י פירושו במלים "ולא את הטמא"?
xx (2) "לעבור עליהם בעשה ולא תעשה" - למי התכוון במלה "עליהם"?
xx (3) למה לא אמר רש"י דבריו אלה לפ' י"א, וכן מה שאמר וכן בבהמה למה הסתמך על פ' ו' "אותה תאכלו" ולא הסתמך על פ' ד': "זאת הבהמה אשר תאכלו"?
(4) מה יש ללמוד מדבריו אלה להבנת דברי הספרי לדברים כ"ג כ"א: "לנכרי תשיך" - זו מצות עשה "ולאחיר לא תשיך" - זו מצות לא תעשה.

ד. כ"א - לא תבשל גדי בחלב אמו
כ"ב - עשר תעשר את כל תבואת זרעך

רש"י ד"ה לא תבשל גדי בחלב אמו
מה ענין זה אצל זה? אמר להם הקב"ה לישראל: לא תגרמו לי לבשל גדיים של תבואה עד שהן במעי אמותיהן, שאם אתם מעשרים מעשרות כראוי, כשהוא סמוך להתבשל - אני מוציא רוח קדים והיא מסדפתן, שנאמר (מלכים ב' י"ט כ"ו) "ושדפה לפני קמה". וכן לענין בכורים. מקשה ר' חסדאי אלמושנינו בספרי "משמרת הקדש" על רש"י: למה לא דריש רש"י ד"ל במי גדי בכורים (שמות כ"ג י"ט, שם' ל"ד כ"ו) "למה בסמכו" והיה דורש שם כמו שתירץ כאן?
ומקשה ר' דוד פראדו בעל "משכיל לדוד" על רש"י: והלא אין מדרך רש"י לדרש סימוכין אלא היכא דמוכח. ולמה דרש סימוכות הפסוקים במקום זה?
ישב את קושיותיהם!

השבות יש לשלוח לנחמה ליבוביץ, קרית משה ירושלים.